

Jozef Ignác Bajza (1755 – 1836)

Narodil sa v Predmieri v rodine zámožných gazdov. Vyštudoval teológiu.

Pôbil ako kňaz v Dolnom Dubovom a v Bratislave v Dóme svätého

Martina, kde je aj pochovaný. Navrhol používať jednotnú slovenskú národnú reč,

reč „Uhroslovákov“. Veľmi sa nelíšila od Čechoslovákov. Mal ostré spory s Fándlym a napísal proti nemu útočný pamflet Anti-Fándly.

- Tvorca prvého slovenského románu – **RENÉ MLÁDENCA PRÍHODI A SKUSENOSTI**

- skladá sa z dvoch dielov: Prvý diel: je sentimentálny román s didaktickým zameraním

Druhý diel: súbor epizód zo slovenského života

*Tvorca prvého
slovenského románu!*

Prvý diel sa skladá z deviatich kapitol. Hlavný prvok deja tvorí cesta mladíka Reného, ktorý túži spoznať exotické krajiny, so sprievodcom Van Stiphoutom z Benátok do Tripolisu. V Tripolise stretne svoju sestru – dvojča, ktorú v detstve ukradli. Keď ju unesie morský pirát, spolu so svojim sprievodcom ju hľadá v rôznych krajinách. Z Orientu sa vracia do Benátok, kde ho kedysi vychovávali ako nájsené dieťa v dome Dona Varleta. V závere prvého dielu románu René zistí, že jeho vychovávateľ je jeho vlastný otec, spolu so sestrou spoznajú aj matku, ktorá ich roky hľadala po celom Oriente. Dejovú líniu dopĺňa množstvo dobrodružstiev a nečakaných príhod i takmer nepochopiteľných riešení. V texte nájdeme veľa listov a básne. Prvý diel je málo pôvodný (autor napodobňuje dielo francúzskeho autora F. Fénelona: *Telemachove dobrodružstvá*), ale v tom čase sa originalita diela ešte neoceňovala.

Autor sa rozhodol pre retrospektívne rozprávanie veľmi komplikovaného príbehu, takže je miestami pre čitateľa veľmi ťažký a málo zrozumiteľný. **Retrospektívne rozprávanie** postupuje kompozične od konca, nie od začiatku príbehu (pozri Zbierku textov a úloh, s. 46).

Druhý diel sa skladá z 18 kapitol. Táto časť nemá súvislú dejovú líniu, sú to jednotlivé epizódy z ciest Reného a Van Stiphouta po území Slovenska. Sprevádza ich sprievodca znaly pomerov. Epizódy sú volené tak, aby sa autor kriticky vyjadril ku kláštorom, k cirkevným neporiadkom, k Slovákom, ku kveštárom, k farárom, k felčiarom, k šľachticom, k zemianskemu despotizmu, k vykorisťovaniu nevoľníkov atď. V duchu jozefínskych reforiem kritizuje mnišské rády, ktoré sa neživia prácou. Tlač druhého dielu románu bola roku 1785 na príkaz cirkevnej vrchnosti pozastavená.

Zastali pri dverách a podľa obyčaje tamojšieho kraja pozdravili, oslovili ženu lopotne chystajúcu obed. Príbehla s usznenými očami až k prahu, najprv sa zľakla, no potom ich pokladala za kveštárov-mníchov, vybehla kamsi na povalu a v zápone priniesla akúsi nevidanú strovu, pričom ich odpytovala a prosila, žeby vďačne prijali aj to málo, lebo viacej nemá, aby sa nehnevali a neprivolali na ňu Boží trest. Vraj v budúcnosti všetko najlepšie z Božieho požehnanja odloží pre nich a odovzdá im to, keď prídu. Van Stiphout i René sa čudovali ženiným rečiam a mysleli si, že je to tam vari taká obyčaj, podľa ktorej poznášajú hosťom všetko, čo len majú.

[...]

„Gazdinka moja radostná, zlatá, úprimná, takýto podarúnok nás naozaj neuživí a hockedy prísť nemôžeme, a ak by sme aj došli, nenájdeme doma každú gazdinú, teda ani vás. Teraz nám dajte naraz všetko, čo inokedy pýtame viac ráz do roka: Jedno-dve kuriatka, húsku, barančeka, hrudu masielka, klobásku, šunôčku, zopár vajíčok a podobné veci, aby ste za odplatu obsiahli hojné božské požehnanie na všetkej svojej robote, na celom poľnom i domácom statku aj na majetku, a nás aby v kláštore pochválili... Lebo, gazdinka drahá, ak dostaneme a prinesieme málo, naši predstavení si pomyslia, že sme almužnu alebo pomárnili, alebo neveľeli, či nechceli pýtať, čo je pre nás zle-nedobre. No keď vypýtame a šťastlivo domov dodáme veľa, vtedy nás chvála neminie a ohromne si nás uctia, ba potom nás i povýšia...“ [...]

Van Stiphout vtedy sprievodcovi povedal:

„Bol by z teba znamenitý kveštár.“

„Ba slabo som sa jej zaliečal,“ odvetil, „neuplatnil som ešte veľa kadejakých spôsobov, ktoré používajú takíto žobráci. A kde sú ešte hrozby!? Musel by som jej predpovedať mnoho trestov a vyhrážať sa jej pokutami od výmyslu sveta. Mal by som ju presvedčovať, že nemôže očakávať nijaké požehnanie na zemi ani v nebi, že sa nedočká nijakého úžitku ani z najusilovnejšej práce, že proti nej a celému gazdovstvu povstane a vzbúri sa oheň, voda, počasie i celá príroda. Všetko by som jej musel potvrdzovať aj príkladmi.“

Práca s textom:

1. Vytvorte jednoduchú definíciu slova kveštár:
2. Aký postoj mal Jozef II k mníchom z textu ukážky?
3. Nájdite v texte dôkaz, že cirkev vedome šíri nevedomosť a povery medzi ľuďmi.
4. Čo naznačuje autor použitím zdobnenín pri vymenúvaní potravín a produktov?
5. Koľko postáv vystupuje v epizóde ukážky?
6. Z ktorého dielu Bajzovho románu je ukážka? Vysvetlite svoje rozhodnutie.
7. Vysvetlite rozdiel v písaní slovných spojení *božské rozhodnutie* a *Božie rozhodnutie*.
8. Meno René autor nevybral náhodne. Zistite pôvod tohto mena.